

BERKES LILLA

tudományos segédmunkatárs (PPKE JÁK)

FEKETE BALÁZS

tudományos munkatárs (MTA TK JTI)

egyetemi adjunktus (ELTE ÁJK)

NEMZETI HITVALLÁS: CSUPÁN DÍSZÍTŐ SZAVAK?*

A 2011 áprilisában hatályba lépett új magyar alkotmány egyik fontos újdonsága volt az ún. Nemzeti Hitvallás hozzáillesztése az alkotmányszöveghez preambulumként. Az új alkotmánypreambulumban – kissé elcsépett és gyakran félreértett kifejezéssel – valódi paradigmaváltásnak tekinthető a korábbi bevezetővel összehasonlítva. A korábbi, egyszócos alkotmánypreambulumban és az új Nemzeti Hitvallás eltérései az első pillanatban nyilvánvalóak. Az 1989-ben elfogadott bevezető az átmenetiséget hangsúlyozza, terjedelme kifejezetten rövid, stílusa is igencsak kimért és politikai értelemben semleges; ezzel szemben a Nemzeti Hitvallásban nyoma sincs az átmenetiségnek, igencsak – még Közép-Európában is szokatlanul – terjedelmes, stílusától nem idegen sem az érzelmesség, sem a költőiség, és politikai értelemben is egyértelműen elkötelezett. Talán nem túlzás úgy fogalmazni, hogy a két szöveg két eltérő világlátásra épül, és ezen keresztül az alkotmányos kultúra eltérő vízióit tükrözik vissza.¹ Noha komolyabb, a szűkebb szakmai közösség keretein túlmutató vita alakult már ki a tervezet kapcsán is,² úgy tűnik, hogy még az egységes értelmezés keretei egyelőre nem szilárdultak meg, nem függetlenül a szöveg politikai túlterheltsége miatt elindult értelmezési versenytől.³

E tanulmány a Nemzeti Hitvallásról szóló tudományos – azaz hangsúlyozottan nem politikai – vitához kíván hozzájárulni. Fő kérdése, hogy vajon az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdésének rendelkezése, amely előírja, hogy az alkotmány rendelkezéseit – az Alaptörvény céljai és a történeti alkotmány vívmányai mellett – a Nemzeti Hitvallással összhangban kell értelmezni és így normatív karakterrel ruházza fel, milyen módon valósul meg az Alkotmánybíróság gyakorlatában. Vajon az alkotmánybírói gyakorlat alapján levonhatunk-e bármilyen következtetést arról, hogy van-e a Nemzeti Hitvallásnak valójában ilyen, az alkotmány-szöveg értelmezését orientáló funkciója? Ha igen, akkor az hogyan működik, ha nem, akkor mi a hiány oka? A fenti kérdést nem kizárólag dogmatikai keretben törekszünk megválaszolni, hanem a jogelméleti szemlélet mellett az összehasonlítás módszerét is igénybe vesszük a kérdésfelvetés kontextusának bemutatásához. Emellett a vonatkozó alkotmánybírói ítéletek

részletes feldolgozása alapján kívánunk kritikai választ adni fő kérdésünkre.

1. AZ ALKOTMÁNYPREAMBULUM KÖZÉP-EURÓPAI TÍPUSA

Noha csábító, az alkotmánypreambulumban jelenségét Európában nem lehet egységes keretben tárgyalni. A francia alkotmány bevezetőjének például fontos helye van a *Conseil Constitutionnel* esetjogában,⁴ azonban az eltérő jogi, történelmi és kulturális háttér miatt komolyan kétséges, hogy vajon ezek a tapasztalatok segíthetnek-e érdemben a hazai megoldások és joggyakorlat elemzésében. Ha mindenáron csoportképzésre törekszünk – amely valóban nélkülözhetetlen lépésnek tűnik a szélesebb kontextus megteremtéséhez –, akkor észrevehetjük, hogy a hasonló történelmi helyzet és a szövegezés sajátos, de széles körben megegyező megoldásai arra utalnak, hogy érdemes a közép-európai új uniós tagállamok alkotmánypreambulumaikat egységes keretben kezelni. Ezért kiindulópontunk az, hogy az elemzés során a Nemzeti Hitvallást a rendszerváltó közép-európai és balti államok alkotmánypreambulumaik közegében helyezük el és e kontextusban próbáljuk meg a hazai megoldásokat értelmezni.

A közép-európai és balti államok alkotmánypreambulumaik közös jellemzői az absztrakció – most szükséges – magasabb szintjén viszonylag egyszerűen megragadhatók.⁵ Általánosságban megállapítható, hogy e bevezetők terjedelmesek⁶ és stílusuk is eltér a bevett nyugat-európai megoldásoktól. E típusra jellemző az ünnepélyes, egyes esetekben szoltárszerű és poétikai áthallásoktól sem mentes emelkedett nyelvezet.⁷ Tartalmuk kifejezetten gazdag, gyakran értéktelített; a legtöbb esetben található bennük történelmi,⁸ morális⁹ és vallási¹⁰ jellegű hivatkozásokat. E forma már jelzi azt, hogy e bevezetők funkciója szélesebb körű, mint a nyugati alkotmánypreambulumbokra jellemző ceremónialitás és értékdeklaráció.

A közép-európai és balti alkotmánypreambulumban fő funkciója az identitásteremtés, amelynek kialakulása egyértelműen az 1989-ben kezdődő rendszerváltásokkal függ össze. E bevezetők ugyanis érdemben választ kívántak adni arra, hogy az új társadalmi-politi-

kai berendezkedés miatt „jobb”, mint a korábbi, szocialista alapokra épülő. Az egyes szövegeket olvasva észrevehetjük, hogy ez az alkotmánypreambulum-típus gyakran általában általánosságban minősíti az 1989-et megelőző politikai berendezkedést, majd a rendszer-váltást a nemzeti függetlenségért folytatott harcok sorába állítja, kifejezetten vagy csak sugalmazással, és ezzel párhuzamosan leltározza az ország életének legfontosabb történelmi eseményeit is, különös tekintettel annak „dicsőséges” szakaszaira. Azaz, ezek a bevezetők a minőségileg is új politikai közösség legalapvetőbb narratíváit akarják megteremteni,¹¹ hangsúlyozva a demokratikus és jogállami berendezkedés értékeit és mindezt beleágyazva a nemzeti történelem önállóság- és függetlenség-központú olvasatába.

A közép-európai és balti alkotmánypreambulumok normativitásáról nem tehetünk általános állításokat, nem válaszolhatunk egyszerű igennel vagy nemmel erre a kérdésre. Ennek – amellet, hogy a különféle nemzeti nyelven született bírói döntések nehezen hozzáférhetőek – az is oka, hogy még túlzottan rövid időszak telt el ahhoz, hogy a térség alkotmánybíróságai konzisztens és koherens gyakorlatot alakíthassanak ki. Áttekintve az igencsak töredékes információkat, két fő megoldást lehet azonosítani. Egyes, alapvetően atipikus esetekben a hosszabb preambulumszöveg bizonyos jogilag releváns fordulatai – amennyiben az ügy természetéből és az alkotmányos kultúrából ez következik – normatívvá válhatnak, azaz az alkotmányértelmező e szövegrész alapján döntheti el az elé kerülő ügyet. Ennek példája lehet az a lengyel döntés, amelyben az alkotmánybíróság kizárólagosan a bevezetőben szereplő szubszidiaritás elvére alapozta döntését egy jogszabály alkotmányosságáról.¹² A talán ennél gyakoribb megoldás pedig az, amikor az alkotmány értelmezője ugyan hivatkozik a bevezető valamely fordulatra, azonban ez csak egy érvelésszerű legitimációs stratégia, amelynek célja az egyébként is nyilvánvaló gondolatmenet további alátámasztása. Erre a lengyel,¹³ az észt¹⁴ és a litván¹⁵ gyakorlatban találhatunk példát. A lengyel szakirodalom ezt a megoldást az alkotmánypreambulum „szövegmagyarázó aspektusának” nevezi, és úgy véli, hogy ebben az esetben az alkotmánypreambulum célja, hogy orientálja a döntést, kijelölve annak legalapvetőbb irányvonalait.¹⁶

Az alkotmánypreambulum közép-európai és balti típusának rövid bemutatását követően egy érdekes összefüggésre kell felhívni a figyelmet. A '89-es alkotmány bevezetője egyáltalán nem illeszkedett ebbe a mintába, stílusában és aspirációiban sokkal közelebb állt a nyugati országok – például a német vagy az olasz alkotmányok – megoldásaihoz. A 2000-es években még úgy tűnt, hogy a magyar alkotmánypreambulum egyedi marad a régióban, és nem követi az akkor már jól azonosítható regionális trendeket. A 2011 áprilisában elfogadott Alaptörvény Nemzeti Hitvallása ebből a szempontból azonban egyfajta „kései igazodásnak” is tekinthető. A Nemzeti Hitvallás stílusa, megfogalmazásai, tematikája ugyanis mind-mind szervesen illeszkednek e regionális hagyományba, sőt – talán nem függetlenül a „megkésettiségtől” – egyes pontokon túl is telje-

síti az „elvárásokat”. Ami azonban a legérdekesebb, hogy ez a „kései igazodás” nem egyedi jelenség – amit egyszerűen megmagyarázhatnánk a magyar jogi és politikai kultúra sajátosságaival –, ugyanis Lettországból szintén olyan új alkotmánypreambulumot fogadtak el, amely „látványosan” igazodik a stílusbeli és tartalmi regionális trendekhez.¹⁷ Ezért bármennyire is egyedinek tűnhet a Nemzeti Hitvallás, főleg a '89-es alkotmány megoldásával párba állítva, valójában szervesen illeszkedik a régióban 1989 után kezdődő nemzeti alkotmányfejlődésekből kikristályosodó alkotmánypreambulum-hagyomány keretei közé.

2. A NEMZETI HITVALLÁS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG GYAKORLATÁBAN

Az Alkotmánybíróság Nemzeti Hitvallást hivatkozó döntései¹⁸ három csoportba sorolhatjuk. (i.) A legnagyobb arányban olyan döntéseket találhatunk, amelyekben az indítványozók hivatkoztak a preambulumban foglaltakra, de az Alkotmánybíróság döntésében nem tért ki a szövegre. Emellett (ii.) vannak olyan döntések, ahol – függetlenül attól, hogy az indítványozó hivatkozott-e rá – formálisan vagy tartalmilag megjelenik a hivatkozás, sokszor a párhuzamos indokolásokban és különvéleményekben is. A harmadik csoportba (iii.) azok a párhuzamos indokolások, különvélemények tartoznak, amelyek anélkül hivatkoztak a Nemzeti Hitvallás egyes részeire, hogy az indítványozó vagy a többségi döntés idézte volna.

2.1. A NEMZETI HITVALLÁS SZEREPE AZ ÉRDEMBEN ELNEM BÍRÁLT ÜGYEKBE

Az Alkotmánybíróság azokban az esetekben utasít vissza egy-egy indítványt, ha az nem felel meg az Abtv.-ben (különösen a 26–27. §-ban és a 29–31. §-ban) és az Ügyrend 30. §-ában meghatározott formai és tartalmi feltételeknek. A vizsgált döntések között ezért sok olyan végzés van, ahol az indítványok hiányosságai miatt sor sem kerülhetett az indítványozó érvelésének alkotmányjogi minősítésére és így a Nemzeti Hitvallás „hivatalos” hivatkozására.¹⁹

A bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség, vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés (Abtv. 29. §) hiányához kapcsolódóan, és a nem megfelelő alaptörvényi rendelkezésre való hivatkozás körében ugyanakkor találhatók olyan döntések is, amelyek röviden, de kitérnek a Nemzeti Hitvallásra. Elsőként a 3066/2013. (II. 28.) AB végzésben mondta ki az Alkotmánybíróság, hogy a Nemzeti Hitvallás nem fogalmaz meg alapjogot, ezért nem lehet alkotmányjogi panasz alapja.²⁰ Nem sokkal később ugyanez az érvelés megjelent a közvetlen panasz kapcsán is.²¹ Ez a megállapítás ezt követően következetesen megjelenik a gyakorlatban.²² Mindez kiegészült azzal az érveléssel, hogy a Nemzeti Hitvallás fordulatái olyan absztrakt módon megfogalmazott tételmondatok és elvek, amelyek az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmezése során nyerhetnek jelentőséget,²³ továbbá azok értékeit és állami célokat megvalósító deklarációk²⁴ – azaz nem rendel-

keznek normatív tartalommal. A 3241/2013. (XII. 21.) AB végzésben mindezt még az R) cikk (3) bekezdésének közvetítésével állapította meg az Alkotmánybíróság, a másik három hivatkozott ügyben azonban e cikkekre már utalás sincs. Végezetül találtunk olyan, nem is olyan régen született visszautasítást is, ahol a Nemzeti Hitvallásra utalást az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépése előtt, a tisztességes eljárással kapcsolatban meghozott döntések felhasználhatóságának alátámasztására használta fel.²⁵

Látható tehát, hogy még azokban az esetekben is, ahol az indítványok érdemi elbírálására nincsen lehetőség – és ahol az Alkotmánybíróság eleve csak rövid indokolással látja el döntéseit – halványan, de mégis érzékelhetően kirajzolódik a Nemzeti Hitvallás egyik fontos jellemzője: olyan elvek foglalatja, amelyre alkotmányjogi érvelést nem lehet alapítani.

2.1.1. A Nemzeti Hitvallás szerepe az indítványozók szemében

Mielőtt rátérnénk arra, hogy az érdemben elbírált ügyekben a fent bemutatott álláspontot hogyan formálta az Alkotmánybíróság, illetve milyen értelmezési megoldások jelennek meg a párhuzamos indokolásokban, különvéleményekben, lényeges azt is röviden áttekinteni, hogy az indítványozók relevánsnak tartják-e a Nemzeti Hitvallást. A vizsgált döntések között ugyanis alig akadott olyan, ahol az Alkotmánybíróság úgy tért volna ki a Nemzeti Hitvallás egyes részeire, hogy azt az indítványozó ne hivatkozta volna. E problémakört különösen érdekessé teszi, hogy kontraszt rajzolódik ki az indítványozók és az Alkotmánybíróság Nemzeti Hitvallás értelmezése között. Mindehhez hozzá kell tenni persze azt is, hogy maguk az indítványozók is csak elemyező számban²⁶ hivatkoznak a preambulumban megfogalmazott valamely elvre.²⁷

A Nemzeti Hitvallás – az indítványozók szemszögéből – leggyakrabban felhívott része ez a mondat: „Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése”, a visszautasítással érintett indítványok közül 16 hivatkozik rá.²⁸ E hivatkozás jellemzően az indítványozók ügyében született ítéletek vélt igazságtalansága kapcsán kerül elő. Az egyik indítványozó szerint a részrehajló ítélezés, illetve az olyan ítélezés, amely nem törekszik az igazságosság elérésére, valamint az olyan ítélezés, amely messzemenően és megalapozottan sérti a szélesebb tömegek igazságérzetét, ellentétes a fenti elvvel.²⁹ Egy másik indítványozó az igazság kiteljesítése kapcsán hangsúlyozta, hogy az mind a jogi, mind pedig az erkölcsi igazságot magában foglalja, ügyében pedig a perújítási kérelmének elutasításával a bíróság egyiknek sem engedett teret. Továbbá kiemelte azt is, hogy nem a saját, szubjektív igazságérzetéről, hanem az objektív igazság kiteljesedéséről beszél, amely az Alaptörvény szerint cél, illetve az indítványozó alapjoga annak elérése az állammal közösen.³⁰ Más indítványozók szerint a jogbiztonság sérelme, illetve az igazságszolgáltatás által biztosított jogvédelem elmaradása is a fenti elv sérelmét okozza.³¹

Gyakori még a „népuralom csak ott van, ahol az állam szolgálja polgárait, ügyeiket méltányosan, visszaélés és részrehajlás nélkül intézi” részletre történő hivatkozás.³² Jellemzően a bíróságok munkája kapcsán idézik ezt az indítványozók, bár a megfogalmazásokból inkább arra lehet következtetni, hogy ez a tételmondat az igazságos ügyintézés elvárását hivatott megalapozni. Egyik indítványozó szerint az ügyében eljáró bíróságok mindvégig közvetett és közvetlen politikai nyomás alatt álltak, ezért eljárásuk elfogult volt és részrehajló, ez pedig más alapjogok mellett a hivatkozott elvvel is ellentétes.³³ Az, hogy az állam a polgárok ügyeit visszaélés nélkül intézi, együtt az R) cikkben rögzítettekkel, miszerint a jogszabályok mindenkire kötelezők, azt is jelenti egy másik indítványozó szerint, hogy a jogszabályok kötik a Kúriát is, amely azzal, hogy ügyében felülmérlegelte a bizonyítékokat, megsértette a jogerő tiszteletben tartásának elvét, és így a fenti tételt.³⁴ Volt ugyanakkor olyan indítványozó is, aki kifejezetten a bírósági eljárás alapjául szolgáló adóhatósági eljárás vonatkozásában, követelményként határozta meg a fenti tételt.³⁵ De e hivatkozás megjelent még a nyomozó hatóság és az ügyészség vonatkozásában is.³⁶ Ezt az Alkotmánybíróság a 21/2014. (VII. 15.) AB határozatában végül mindkét területtel kapcsolatos elvnek tekintette.³⁷

Előfordul még az „emberi lét alapja az emberi méltóság” elv beemelése is az érvelésbe, az Alaptörvény II. cikkére való hivatkozás kiegészítéseként, vagy pedig önállóan.³⁸ Önállóan hívta fel az elvet például az az indítványozó, aki szerint az öregségi nyugdíj alapját képező havi átlagkereset jogszabályi meghatározására számára, mint rész munkaidőben dolgozó személy számára hátrányos, ezzel pedig emberi méltóságát súlyosan sérti.³⁹ Önállóan, illetve az emberi méltósághoz való jog kiegészítéseként jelent meg az egyik devizahiatalos indítványban az elv.⁴⁰

A „közösség erejének és minden ember becsületének alapja a munka, az emberi szellem teljesítménye” tétel szintén több indítványban is megjelent, jellemzően önálló indokolás nélkül, munkaügyi jogviták vonatkozásában, az M) cikk hivatkozásával együtt.⁴¹ A 3232/2013. (XII. 21.) AB végzés alapjául szolgáló indítványban az indítványozó az R) cikk (3) bekezdésén keresztül összekapcsolta a munkához való jogot, a tulajdonhoz való jogot, a történeti alkotmány vívmányait (álláspontja szerint az Alkotmánybíróság döntései ennek részei), illetve az idézett tételt annak alátámasztására, hogy a tulajdonhoz való jog kiterjed a munkára, a munkával szerzett jövedelemre, és ezért a Kúria nem változtathatta volna meg hátrányára a rendkívüli felmondás jogellenességét megállapító ítéletet.⁴² Egy másik indítványozó az értékteremtő munka védelmének alátámasztására idézte, az M) cikkel együtt.⁴³

Az együttműködés elve („[v]alljuk, hogy az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki”) három ügyben jelenik meg.⁴⁴ A 3109/2015. (VI. 9.) AB végzés sajátos abból a szempontból, hogy a Nemzeti Hitvallást az indítvány nem említi, az együttműködést az Alkotmánybíróság maga hívja fel – egyfajta cselekvési keretként –, amikor kimondja, hogy a törvényhozó

ugyan nagy szabadságot élvez a gazdasági társaságokkal kapcsolatos szabályok kialakításában, és az ezzel kapcsolatos gazdaságpolitikai célok jogi szabályozásában, de ennek a szabadságnak összhangban kell lennie az együttműködési kötelezettséggel is.⁴⁵ A korábban már hivatkozott devizahiteles ügyben az indítványozó abban látta a Kúria döntése alaptörvény-ellenességének indokát, hogy a Kúria mellőzte az együttműködést a hitelintézetek ügyfeleivel.⁴⁶

A P) cikk kiegészítéseként, különálló indokolás nélkül idézik három indítványban a Nemzeti Hitvallás egyik további részét: „Vállaljuk, hogy közös örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.”⁴⁷

Az alkotmányos állami folytonosság elképzelése („[t]iszteletben tartjuk történelmi alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét”) jelenik meg abban az ügyben, ahol az indítványozó előre kifogásolta, hogy indítványát az Alaptörvény, nem pedig az 1989-es Alkotmány alapján bírálja el az Alkotmánybíróság, amely utóbbiból, a fenti elv révén álláspontja szerint átvehető lenne a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogúságának elve.⁴⁸ Az ország rendje („[m]i, Magyarország polgárai készen állunk arra, hogy országunk rendjét a nemzet együttműködésére alapítsuk”) alatt egy indítványozó a jogrendet, jogbiztonságot érti.⁴⁹ Egy másik indítványozó a rendszer-váltás előtti jogsértések további, természetbeni kárpótlási lehetőségének alapját látja a Nemzeti Hitvallásnak abban a részében, amely az 1944. március 19. és 1990. május 2. között elveszített állami önrendelkezésről, illetve a nemzetiszocialista és kommunista diktatúrák bűneiről, valamint az 1949. évi alkotmány érvénytelenségéről szól.⁵⁰

Összességében megállapítható, hogy az indítványozók nem tudják pontosan, hogyan kellene viszonyulniuk a Nemzeti Hitvallás tételmondataihoz, ha hivatkoztak is az abban foglaltakra, nem próbálják tisztázni a Nemzeti Hitvallás lehetséges alkotmányjogi szerepét (szerepeit). Az tűnik tipikusnak, hogy a különféle tételmondatokat inkább csak egyes alapjogokhoz kapcsolódóan, másodlagosan, mintegy megerősítő-támogató jelleggel hívták fel az indítványozók.

2.2. A NEMZETI HITVALLÁS SZEREPE AZ ÉRDEMBEN ELBÍRÁLT ÜGYEKBEN

Ha az érdemben elbírált ügyek indítványait nézzük, ott is hasonló megközelítést vehetünk észre, jellemzően ezekben is másodlagosan, egyes alapjogok értelmezésének „megtámogatására”⁵¹ jelenik meg a Nemzeti Hitvallás egy-egy tételmondata. Továbbá az érdemi döntések többségében eleve indítvány nélkül, az R) cikk (3) bekezdésén keresztül emelik be az érvelésbe a Nemzeti Hitvallás némelyik mondatát, sokszor összekapcsolva a

történelmi alkotmány vívmányaira, vagy pusztán a történelmi alkotmányra önmagában történő utalással.

2.2.1. A bírák kötelező nyugdíjazásának ügye (2012)

A bírák kötelező nyugdíjazásáról szóló döntésben az Alkotmánybíróság érvelésének fontos szála volt a bírói függetlenség, mint a történelmi alkotmány egyik vívmánya, amelyet az R) cikk (3) bekezdése alapján épített be az indokolásba a testület – a Nemzeti Hitvallás megfelelő mondata („[t]iszteletben tartjuk történelmi alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét”) meghivatkozása nélkül.⁵² Balsai István különvéleményében ugyanakkor kifejezetten a Nemzeti Hitvallás Alaptörvény-fogalmából („Alaptörvényünk jogrendünk alapja: szerződés a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között. Élő keret, amely kifejezi a nemzet akaratát, azt a formát, amelyben élni szeretnénk”) kiindulva hivatkozott arra, hogy az Alaptörvény rendelkezései értelmezési kereteinek meghatározása során nincs lehetőség az Alaptörvény egyetlen rendelkezésének [így az általa hivatkozott 26. cikk (2) bekezdésében, valamint az Alaptörvény átmeneti rendelkezései 12. cikk (1) bekezdésében foglalt általános korhatár] kiüresítésére sem.⁵³ Vele ellentétben Lenkovic Barnabás különvéleményében a törvényes bíróhoz való jogot és a bírói függetlenséget is olyan alapértéknek minősítette, amelyek a történelmi alkotmány vívmányaival és a Nemzeti Hitvallással is összhangban állnak.⁵⁴

2.2.2. Az átmeneti rendelkezések megsemmisítésének ügye (2012)

Az Alaptörvény átmeneti rendelkezései megsemmisítéskor szintén hivatkozta az R) cikk (3) bekezdését az Alkotmánybíróság, abból is alapvetően azt a részt, mely szerint az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával összhangban kell értelmezni.⁵⁵ A történelmi alkotmányra utalás – vívmányai értelmezése nélkül – kizárólag Szívós Mária különvéleményében jelenik meg.⁵⁶ Balsai István különvéleménye viszont itt is idézi a Nemzeti Hitvallást mint preambulomot, amellyel összhangban kell értelmezni az Alaptörvény rendelkezéseit. Ezzel állítja szembe az ilyen szereppel nem rendelkező posztambulomot.⁵⁷ Lenkovic Barnabás szerint a Nemzeti Hitvallás „26. téziséből” (a nemzet együttműködése) és a 24. cikk (1) bekezdésének együttes értelmezéséből kiolvasható az Alkotmánybíróság ún. szignalizációs hatásköre, amely révén a testület jelezheti az alkotmányozó hatalom felé az alkotmányon belüli ellentmondást, sőt akár annak alkotmányos feloldási módját is.⁵⁸

2.2.3. Az egyházak jogállásának ügye (2013)⁵⁹

A döntés a vallásszabadság értelmezésének, a vallás és az egyházak jelentőségének kiindulópontjaként hivatkozott a Nemzeti Hitvallás megfelelő részére („[b]üszkék vagyunk arra, hogy Szent István királyunk ezer évvel ezelőtt szilárd alapokra helyezte a magyar államot, és hazánkat a keresztény Európa részévé tette”, tovább-

bá „[e]lismérjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait”, illetve az R) cikk (3) bekezdésének hivatkozása nélkül utal a történelmi alkotmány vallásszabadság terén elért vívmányaira is, azonban azok tartalmát nem konkretizálja.⁶⁰ Párhuzamos indokolásában Balogh Elemér utal a történelmi alkotmány fejlődéstörténetére, melyben a vizsgált törvény visszalépést jelent, de ő sem definiálja a történelmi alkotmány vívmányait a vallásszabadság terén.⁶¹

2.2.4. A közérdekű adatok minősítésének ügye (2013)⁶²

E döntésében az Alkotmánybíróság az R) cikk (3) bekezdését nemcsak a történelmi alkotmány, hanem a Nemzeti Hitvallás hivatkozhatósága érdekében is idézte. A döntés szerint a közérdekű adatként minősítés célja az átláthatóság és a közélet tisztaságának biztosítása. Ez az elv – érvelt az Alkotmánybíróság – a Nemzeti Hitvallásban foglaltakat („[v]alljuk, hogy népuralom csak ott van, ahol az állam szolgálja polgárait, ügyeiket méltányosan, visszaélés és részrehajlás nélkül intézi”) figyelembe véve nemcsak a közpénzekre és a nemzeti vagyonra vonatkozik, hanem általában véve a közfeladatok ellátásával összefüggő adatok kezelésére is. Az átláthatóság és a közélet tisztasága, valamint a közügyek méltányos, visszaélés és részrehajlás nélküli intézése ugyanis a polgárait szolgáló demokratikus állam működésének egészével, általánosságban a közfeladatok ellátásával kapcsolatos alaptörvényi követelmény. A véleménynyilvánításhoz való jog biztosítása és a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való alapvető jog végeredményben e fenti követelményt juttatja érvényre.⁶³ A történelmi alkotmány vívmányaira csak annyira utal a döntés, hogy aszerint történelmi alkotmányról csak az 1949 előtti időszakban beszélhetünk.⁶⁴ Ezzel az érveléssel azonban szembe fordul Juhász Imre különvéleményében, aki szerint a '89-es alkotmányon alapuló, a negyedik Alaptörvény-módosítással azonban hatályon kívül helyezett alkotmánybíróági határozatok jelentős részét szintén a történelmi alkotmány vívmányai közé kell sorolni. Azok többsége – Juhász szerint – az alkotmány-jog hazai fejlődése, a demokratikus átmenet, a jogállam kialakulása és megszilárdulása szempontjából jelentős állomásnak tekinthető.⁶⁵ E határozat Nemzeti Hitvallással kapcsolatos részeire utal vissza a 29/2014. (IX. 30.) AB határozat,⁶⁶ a 3056/2015. (III. 31.) AB határozat,⁶⁷ a 8/2016. (IV. 6.) AB határozat⁶⁸ is.

2.2.5. A szülőtartás alkotmányosságának ügye (2013)⁶⁹

E döntés azért kiemelkedően fontos, mert a Nemzeti Hitvallás szövege itt a rendelkező részben is megjelent. Döntésében az Alkotmánybíróság alkotmányos követelményt állapított meg az emberi méltósághoz való jognak és az Alaptörvény XVI. cikk (4) bekezdéséből fakadó szülőtartás kötelezettségének Nemzeti Hitvallással összhangban való értelmezésével. A Nemzeti Hitvallás rendelkezéseivel („[v]alljuk az elesettek és a szegények megsegítésének köteleességét”, „[v]alljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó

élet [...] kiteljesítése”, „[f]elelősséget viselünk utódainkért”) az Alaptörvény XVI. cikk (4) bekezdése szerinti szülőtartási kötelezettség csak akkor áll összhangban, ha az utódokra rótt tartási köteleesség nem hárít rájuk aránytalan és a teljesítőképességüket meghaladó terheket.⁷⁰ Kiss László ugyanezeket az elveket felhíva jutott arra a következtetésre, hogy a megállapított alkotmányos követelmény nem elégséges eszköz a tartásra kötelezett számára a megélhetési minimum biztosításához.⁷¹

2.2.6. A szolgálati bíróságok ügye (2014)⁷²

Ebben az ügyben az R) cikk (3) bekezdése segítségével a történelmi alkotmány vívmányait és a Nemzeti Hitvallás rendelkezését („népuralom csak ott van, ahol az állam szolgálja polgárait, ügyeiket méltányosan, visszaélés és részrehajlás nélkül intézi”) is értelmezte az Alkotmánybíróság a szolgálati bíróságok kapcsán. Így jutott az Alkotmánybíróság arra a következtetésre, hogy a szolgálati bíróságok is bíróságnak minősülnek. Másrészt a Nemzeti Hitvallásban kifejezésre juttatott, az ügyek méltányos, visszaélés és részrehajlás nélküli intézésének követelménye alá vonta a tisztességes eljárás hatósági és bírósági dimenzióját is.⁷³ Ugyanez megjelenik a szintén Juhász Imre alkotmánybíró által előkészített 26/2015. (VII. 21.) AB határozatban is.⁷⁴

2.2.7. Devizakölcsön-perek⁷⁵

Fontos hangsúlyt kap a Nemzeti Hitvallás „[v]alljuk az elesettek és a szegények megsegítésének köteleességét” tétele az egyik alapvető jelentőségű devizahiteles döntésben is. Az Alkotmánybíróság ugyanis olyan kiindulópontként hivatkozott rá, amely nem kizárólag díszítő-támogató funkciót látott el, hanem az egész indoklást végigkísérte. E tételből kiindulva hangsúlyozta a testület, hogy a gyengébb felek tömegeinek súlyos válsághelyzete folytán az alapvető jogaik kerülnek veszélybe, ezek védelme pedig az állam (és minden hatalmi ág) – jogállamiságból és a jogbiztonságból is eredő – elsőrendű kötelezése. Az állam „beavatkozása” hiányában ugyanis a kiszolgáltatott helyzetben levő adósok alapjogainak, végső soron emberi méltósághoz való joguknak a sérelme visszafordíthatatlanul bekövetkezne.⁷⁶ Bátran kijelenthetjük, hogy gyakorlatilag ez a morális álláspont volt a döntő tényező ezeknél az ügyeknél.

2.2.8. További említések

A magánlakás fogalmának értelmezésénél is segítségül hívta az Alkotmánybíróság – bár az R) cikk (3) bekezdését kifejezetten nem nevesítve, de ténylegesen mégis azon keresztül – a Nemzeti Hitvallást, az Alaptörvény céljait és a történelmi alkotmány vívmányait, amelyekből az indoklás szerint nem olvasható ki olyan elvárás, amely miatt az „otthon” kifejezést szűken, kifejezetten csak a természetes személyekre vonatkoztatva kellene értelmezni.⁷⁷

Több határozatban is megjelenik az az érvelés, miszerint a régi AB-határozatokban kidolgozott dogmatika,

ha összhangban van a Nemzeti Hitvallással és a történeti alkotmány vívmányaival is, felhasználható.⁷⁸ Ugyanígy érvel a gyermeke számára kötelező védőoltást lelkiismereti okból megtagadó szülő ügyében született döntés⁷⁹ is, amely ezen túlmenően, értékkatalógusként szembeállítja a Nemzeti Hitvallást a korábbi Alkotmány preambulumaival. Ezzel együtt azonban gyengíti is annak jelentőségét, amikor rögzíti, hogy nem oldja fel a magyar államnak az Alaptörvény VII. cikk (3) bekezdésében is rögzített vallási semlegességét a kereszténység nemzetmegtartó szerepének elismerése, illetve Magyarország különböző vallási hagyományai megbecsülésének kinyilvánítása.⁸⁰

A köztársasági elnöknek a Nemzeti Földalapot érintő szabályozással kapcsolatos indítványa nyomán született AB határozat⁸¹ a Nemzeti Hitvallással kapcsolatban a jövő nemzedékek érdekeire tesz utalást a P) cikk (1) bekezdése kiegészítéseként,⁸² Juhász Imre párhuzamos indokolásában ugyanakkor a környezethez való jog koncepcionális változása alapjaként kezeli.⁸³ Csak utalás szintjén, a gyermekvállalás támogatásával kapcsolatos gondolatmenet felvezetéseként is megjelenik az egyik döntésben a Nemzeti Hitvallás, eszerint az Alaptörvény már a Nemzeti Hitvallásban kifejezte elkötelezettségét az együttélés legfontosabb kereteit képező család és a nemzet mellett.⁸⁴ Szintén említészerűen, a közterületnek elnevezése kapcsán idézik a következő tételt: „Nem ismerjük el történeti alkotmányunk idegen megszállások miatt bekövetkezett felfüggesztését. Tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és a kommunista diktatúra uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését.”⁸⁵ Az egyik legújabb döntésben hasonlóképpen röviden szerepel a közigazgatási bírászkodás jogtörténeti előzményeinél a Nemzeti Hitvallás, valamely tételének megnevezése nélkül.⁸⁶

A Nemzeti Hitvallásra való hivatkozás az alkotmányos önazonosság fogalma kidolgozására tett első kísérletnek tekinthető 22/2016. (XII. 5.) AB határozatban is tetten érhető,⁸⁷ bár részletesen kibontva csak Pokol Béla párhuzamos indokolásában szerepel. Álláspontja szerint a szuverenitásvédelem és az alkotmányidentitás középpontba emelése egyenesen következik abból, hogy a Nemzeti Hitvallás a magyar nemzeti függetlenséget és az állami szuverenitás megtartását „egy sor deklarációban és értékfelmutatásban mindenek fölé elemelte”.⁸⁸

Ugyan az indítványozó hivatkozott rá, az indoklásba⁸⁹ nem, csak Czine Ágnes és Stumpf István különvéleményeibe került be a Nemzeti Hitvallásnak az a tétele, miszerint „[t]agadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és a kommunista diktatúra uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését.” Czine Ágnes emellett felhívja még az „[e]gyetértünk az első szabad Országgyűlés képviselőivel, akik első határozatukban kimondták, hogy mai szabadságunk az 1956-os forradalmunkból sarjadt ki” tételt is.⁹⁰ Mindketten azt kívánták ezzel alátámasztani, hogy az 1945 és 1963 között törvénysértő módon elítéltek és az 1956-os forradalommal és szabadságharcával összefüggésben elítéltek társadalombiztosítási és munkajogi

helyzetének rendezéséről szóló szabályozásnak ki kellett volna terjednie az indítványozóra is.⁹¹

2.2.9. Önálló alkotmánybírói hivatkozások

Harmadik „felhasználási módként” az is megtörténhet, hogy úgy hivatkozik egy-egy alkotmánybíró utalásszerűen,⁹² vagy akár érdemben is a Nemzeti Hitvallásra, hogy arra sem az indítványozó, sem az elfogadott döntés indokolása nem utal. Alapvetően ezekben a véleményekben találkozhatunk a Nemzeti Hitvallás szerepének részletesebb értelmezésével. E téren a legaktívabb alkotmánybíró Pokol Béla és Juhász Imre, utóbbi – ahogyan azt fent is láttuk – a saját döntéseibe is hajlamos beemlíteni a Nemzeti Hitvallás egy-egy részét.

Pokol Béla már 2012-ben részletesen kifejtette a Nemzeti Hitvallás szerepével kapcsolatos véleményét. Eszerint a „történeti alkotmány vívmányai, mint értelmezési alapok még a jövőben kibontandó feladatot jelentenek az Alkotmánybíróság számára, de a Nemzeti Hitvallás szövegszerűen egy sor erkölcsi-morális értéket is belefoglalt az Alaptörvénybe, és ezek kötelező értelmezési keretként közvetlenül érintik a most vitatott egyenlőségi szabályozás tartalmát. Az egyenlőség ugyanis a morális-erkölcsi értékek egyike, és ez a Nemzeti Hitvallás által tartalmazott további erkölcsi értékek, a közösséghez tartozás hűsége, a család és a közelállók szeretete, az összetartozásban való hit fontossága alapján, a társadalom fennállásának biztosítására a biztonság, a rend, az igazság és a szabadság középpontba emelése alapján mindig csak ezekkel együtt, egymást kölcsönösen korlátozva irányíthatja az Alkotmánybíróság döntési munkáját.”⁹³ Egyik későbbi különvéleményében már egyértelműen kimondja, hogy a Nemzeti Hitvallás értéknyilatkozásai és elvei az egész Alaptörvény szellemiségét alapozzák meg. Álláspontja szerint kiemelkedő státusára az R) cikk is utal, mivel az Alaptörvény értelmezésének bázisává teszi. Álláspontja szerint az alapvető jogok és szabadságok értelmezése a Nemzeti Hitvallás nyújtotta keretben képzelhető el, nem pedig általánosságban.⁹⁴ Ugyanő hivatkozik arra is, hogy a „[v]alljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet” tétel révén „a tartósabb együttélést, illetve ezért a nagyobb gyerekszámot eredményező házasságon alapuló együttélés privilegizálása a családfogalom erre szűkítésével az Alaptörvény igazolását is meg kell, hogy szerezzé.”⁹⁵

Valamivel később Balsai István a határon túl élő magyarok választójoga kapcsán érdemben, Lenkovics Barnabás pedig a politikai reklámokkal összefüggésben utalásszerűen hivatkozik eltérő mértékben a Nemzeti Hitvallásra.⁹⁶

Az ötágú vöröscsillag Btk.-beli szankcionálása ügyében három alkotmánybíró a Nemzeti Hitvallás három különböző aspektusát ragadta meg. Dienes-Oehm Egon arra hivatkozik, hogy az Alaptörvény alkotmányi szinten kívánja rögzíteni, hogy a nemzetiszocialista és kommunista diktatúrák uralma alatt elkövetett embertelen bűnök nem évülnek el. Ez az áldozatok leszármazóinak emberi méltóságát szolgáló erkölcsi elégtételnek tekinthető. Másfelől a Nemzeti Hitvallás alaptör-

vényi szinten juttatja kifejezésre azt, hogy nem tesz különbséget a két diktatúra között. Ennek eredményeképpen az EJEB vörös csillagra vonatkozó határozatából a magyar jogalkotás a későbbiekben bármilyen jogi következményt kívánna levonni, a választott törvényi megoldásokban nem tehet különbséget a nemzetiszocialista, illetőleg a kommunista jelképek jogi megítélésében és büntető jogi eszközökkel való üldözésében. Pokol Béla arra utal, hogy az Alaptörvény az alapvető jogok biztosításánál a közösségben létező individuumokból indul ki, amit a Nemzeti Hitvallás több deklarációja is rögzít, e deklarációk következményeit pedig az O) cikk vonja le, amely az egyes alapvető jogok gyakorlását az egyén képességei és tehetsége szerinti közösségi feladatokhoz történő hozzájárulás kötelezettségéhez köti. Lenkovic Barnabás a „[v]alljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság” tételén keresztül értelmezi azt, hogy ahogyan az emberi lét egyéni és közösségi létformákra is értendő, úgy az egyes emberek méltósága is a közösségek méltóságává összegződik és új jogi minőséget nyer.⁹⁷

Juhász Imre fent ismertetett álláspontja elsőként a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló törvény egyes rendelkezései megsemmisítéséhez fűzött különvéleményében jelenik meg. Ebben az R) cikk (3) bekezdésének alkalmazását javasolta a 2012 előtti alkotmánybírói határozatok hivatkozhatóságának megítélésére, illetve ugyanitt megjelenik az 1949. évi Alkotmány 1990. május 2-át követő hatályú szövegére, mint a történeti alkotmány továbbélésének egyik esetleges bizonyítékára való utalás is.⁹⁸

2013-ban Pokol Béla továbbvitte a fent hivatkozott értelmezését és az R) cikk (3) bekezdés mindhárom elemének részletes értelmezését adta.⁹⁹ Az egyes alaptörvényi rendelkezések célja szerinti értelmezés álláspontja szerint az Alaptörvény szövegéből és indoklásából kinyerhető értelmezés, nem vizsgálható azonban az alkotmányozó hatalom célja, az ugyanis nem lenne több, mint „elméleti spekuláció”. Ezzel szemben a Nemzeti Hitvallás deklarációjában, előírásában és értékkinyilatkoztatásában összefüggő és árnyalt szempontrendszer található, ami alapján különböző értelmezési lehetőségek alakíthatók ki. A történeti alkotmány vívmányai értelmezése kapcsán javasolja rögzíteni, hogy abba kizárólag a történeti alkotmány írott jogi korszak előtti forrásai tartoznak, a magyar jogtörténet írott jogi törvényeire, illetve a 2012 előtti AB határozatokra való kiterjesztést pedig mellőznék.¹⁰⁰ Ugyanő hivatkozott a Nemzeti Hitvallásra abban a különvéleményében is, amelyben a magyar jog, illetve a nemzetközi jog általánosan elismert szabályainak egymáshoz való viszonyát elemezte, az előbbi javára,¹⁰¹ illetve egy másik különvéleményben, ahol hangsúlyozta az egyéni cselekvések és az ahhoz biztosított alapjogok a közösségek fennállásához, a közösségi funkciók ellátásához való kötöttségét.¹⁰²

A 7/2014. (III. 7.) AB határozathoz fűzött különvéleményében Dienes-Oehm Egon, hasonlóan Pokol Béla fenti véleményéhez, a Nemzeti Hitvallásra is hivatkozással arra következtet, hogy az alkotmányozó túl kívánt lépni az egyes szabadságjogok korlátozhatóságá-

nak korábbiakban kialakult gyakorlatán. Levezethető ugyanis az itt hivatkozott értelmezési keretből az, hogy valamely alapjog gyakorlása felelősséggel jár, a visszaélészerű joggyakorlás sértheti a köz érdekeit.¹⁰³ Hasonlóan érvelt a 3/2015. (II. 2.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indoklásában is.¹⁰⁴

Pokol Béla a fentiekben túl egy további aspektusát is megragadta a Nemzeti Hitvallásnak, eszerint az első tíz deklaráció legtöbbször a magyar állam és Európa védelmét alapozza meg, ami kiindulópontul szolgál a magyar nép és azon keresztül az európai népek önvédelemre való lehetőségének.¹⁰⁵ Végezetül a jogtalan szabadságelvonásért járó juttatások megítélése kapcsán, különvéleményeikben Dienes-Oehm Egon, Szalay Péter és Varga Zs. András a szocializmus több szakaszra bontása ellen tiltakozott a Nemzeti Hitvallásra hivatkozással.¹⁰⁶

3. KÖVETKEZTETÉSEK

A fenti áttekintés alapján több olyan következtetést is megfogalmazhatunk, amelyek segíthetnek a Nemzeti Hitvallás státuszának és normatív jellegének értelmezésében. Kiindulópontunk, hogy döntő tényező a Nemzeti Hitvallás alkotmányértelmezői szerepének megítélésénél az az egyszerű tény, hogy a Nemzeti Hitvallásnak nincs olyan jogilag releváns eleme, amely ne lenne az alkotmányszövegben egyértelmű jogi jelleggel kidolgozva. Így a Nemzeti Hitvallás nem válhat olyan jogfejlesztő és aktivista jellegű ítéletek alapjává, mint történt ez a francia – az alapvető emberi jogi dokumentumok említését – és a lengyel – a szubszidiaritás koncepciója – alkotmánypreambulumban. Azaz a kizárólag a Nemzeti Hitvallás egy komponensére alapított alkotmánybírói döntés – és így annak normatívvá válása – véleményünk szerint fogalmilag kizárt, és akkor még nem is beszéltünk arról, hogy a magyar alkotmánybírói szemlélettől eleve idegen¹⁰⁷ a bevezető normatívként kezelése.

A fentiek fényében magyarázhatóvá válik az a jelenség is, hogy a Nemzeti Hitvallás hivatkozása miatt elenyésző az alkotmánybírói gyakorlatában, noha az alkotmányozó az R) cikk (3) bekezdésében komoly szereppel ruházta fel. Továbbá, az előbbiekkal összhangban maga az Alkotmánybírói Hatóság mondta ki egy 2013-as végzésében, hogy a Nemzeti Hitvallás nem fogalmaz meg alapjogot, ezért nem lehet alkotmányjogi panasz alapja és így önmaga is jelentősen szűkítette alkalmazásának körét és lehetőségeit. E tudatosan leszűkített „alkalmazási térben” a Nemzeti Hitvallás hivatkozásának egyetlen funkciója maradhatott meg. Hasonlóan a bevezetőben már említett lengyel, észt és litván példákhoz, a magyar Alkotmánybírói Hatóság is esetlegesen, egyfajta díszítő elemként használja fel egyes tételeit. E díszítő elemek célja az érvelés egyébként gyakran nyilvánvaló állításainak erősítése, az alkotmányozó tekintélyének retorikai jellegű megidézése egy-egy értékelített állításnál.

Nem véletlen, hogy az alkotmánybírók nem bajlódtak a Nemzeti Hitvallás jogi státuszának tisztázásával sem az elmúlt öt évben, mivel erre az ítélezéshez egyszerű-

en nem volt szükségük. E problémakörhöz egyedül az elméleti kérdések iránt egyébként is fogékony Pokol Béla járult hozzá érdemi érvekkel, amikor kifejtette, hogy a Nemzeti Hitvallás valójában az Alaptörvény értelmezési keretét adja, amely azonban nem írhatja felül az Alaptörvényt, sem nem üresítheti ki azt. Bizonyára véletlen, de meg kell jegyezni, hogy ez a megközelítés szellemi rokonságban áll az egykori jugoszláv felfogással, amely a szövetségi alkotmány igencsak terjedelmes bevezetőjét az alkotmány keretének – „elméleti és ideológiai kvintesszenciájának”¹⁰⁸ – tekintette. A jogi státusz tisztázásnak nélkülözhetőségét jelzi az a tény is, hogy a Nemzeti Hitvallás értelmezési segédletként történő alkalmazását előíró R) cikk (3) bekezdésének hivatkozása is esetleges a Nemzeti Hitvallást valamilyen módon idéző ítéletekben.

Összegezve, úgy véljük a fentiek alapján, hogy az alkotmánybírói gyakorlat eddigi öt éve alapvetően nem támasztotta alá az alkotmányozónak az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdésében kifejezett célkitűzését, amely előírja, hogy az Alaptörvényt a Nemzeti Hitvallással összhangban kell értelmezni. Ez a jelenség a következő okokra vezethető vissza:

(i.) a Nemzeti Hitvallás szövegének nincs olyan jogilag releváns eleme, amelyet az alkotmányszöveg ne konkretizálna normatív formában;

(ii.) az alkotmánypreambulumban alkalmazásnak nem alakult ki gyakorlata a magyar alkotmányos kultúrában a rendszerváltást követő időszakban, azaz ilyen jogalkalmazói megoldásnak egyszerűen nincs hagyománya a magyar jogi kultúrában;

(iii.) maga az erősen irodalmi jellegű alkotmánypreambulumban szöveg sem tartalmaz olyan fogalmakat, amelyek megfelelően alkalmazhatók lennének alkotmányos jellegű jogviták, az alkotmányba kódolt alapvető meghatározatlanság¹⁰⁹ esetén megjelenő esetleges joghézagok eldöntésénél.

Ennek fényében nem véletlen, hogy az alkotmánybírói gyakorlatban egyedül a történeti alkotmány vívmányaira¹¹⁰ történő hivatkozás jelenik meg sporadikusan, a legtöbb esetben díszítő, az adott érvet az alkotmányozó tekintélyével megerősíteni szándékozó jelleggel. Ebben véleményünk szerint semmi meglepő sincs, mivel egy alapvetően politikai-ideológia jellegű, az identitásteremtés céljával megalkotott szövegtől egyébként sem elvárható, hogy alkotmánybírói döntések alapjává váljon.

1. Függelék. A Nemzeti Hitvallás valamilyen formában hivatkozott tételei.

NEMZETI HITVALLÁS

MI, A MAGYAR NEMZET TAGJAI, az új évezred kezdetén, felelősséggel minden magyarért, kinyilvánítjuk az alábbiakat:

Büszkék vagyunk arra, hogy Szent István királyunk ezer évvel ezelőtt szilárd alapokra helyezte a magyar államot, és hazánkat a keresztény Európa részévé tette.

Büszkék vagyunk az országunk megmaradásáért, szabadságáért és függetlenségéért küzdő őseinkre.

Büszkék vagyunk a magyar emberek nagyszerű szellemi alkotásaira.

Büszkék vagyunk arra, hogy népünk évszázadokon át harcokban védte Európát, s tehetségével, szorgalmával gyarapította közös értékeit.

Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait.

Ígérjük, hogy megőrizzük az elmúlt évszázad vihariban részekre szakadt nemzetünk szellemi és lelki egységét. Kinyilvánítjuk, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség részei és államalkotó tényezők.

Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.

Hisszük, hogy nemzeti kultúránk gazdag hozzájárulás az európai egység sokszínűségéhez.

Tiszteljük más népek szabadságát és kultúráját, együttműködésre törekszünk a világ minden nemzetével.

Valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság.

Valljuk, hogy az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki.

Valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet, összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet.

Valljuk, hogy a közösség erejének és minden ember becsületének alapja a munka, az emberi szellem teljesítménye.

Valljuk az elesettek és a szegények megsegítésének kötelességét.

Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése.

Valljuk, hogy népuralom csak ott van, ahol az állam szolgálja polgárait, ügyeiket méltányosan, viszály és részrehajlás nélkül intézi.

Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.

Nem ismerjük el történeti alkotmányunk idegen megszállások miatt bekövetkezett felfüggesztését. Tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és a kommunista diktatúra uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését.

Nem ismerjük el az 1949. évi kommunista alkotmányt, mert egy zsarnoki uralom alapja volt, ezért kinyilvánítjuk érvénytelenségét.

Egyetértünk az első szabad Országgyűlés képviselőivel, akik első határozatukban kimondták, hogy mai szabadságunk az 1956-os forradalmunkból sarjadt ki.

Hazánk 1944. március tizenkilencedikén elveszített állami önrendelkezésének visszaálltát 1990. május másodiktól, az első szabadon választott

népkepviselet megalakulásától számítjuk. Ezt a napot tekintjük hazánk új demokráciája és alkotmányos rendje kezdetének.

Valljuk, hogy a huszadik század erkölcsi megrendüléshez vezető évtizedek után multhatatlanul szükségünk van a lelki és szellemi megújulásra.

Bízunk a közösen alakított jövőben, a fiatal nemzedékek elhivatottságában. Hisszük, hogy gyermekeink és unokáink tehetségükkel, kitartásukkal és lelkierejükkel ismét nagyra teszik Magyarországot.

Alaptörvényünk jogrendünk alapja, szövetség a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között. Élő keret, amely kifejezi a nemzet akaratát, azt a formát, amelyben élni szeretnénk.

Mi, Magyarország polgárai készen állunk arra, hogy országunk rendjét a nemzet együttműködésére alapítsuk.

2. Függelék. A Nemzeti Hitvallás megjelenése az Alkotmánybíróság gyakorlatában.

Indítvány hivatkozása – indokolás nem tér ki rá:

3103/2012. (VII. 26.) AB végzés, 3115/2012. (VII. 26.) AB végzés, 3238/2012. (IX. 28.) AB végzés, 3258/2012. (IX. 28.) AB végzés, 3259/2012. (IX. 28.) AB végzés, 3276/2012. (X. 12.) AB végzés, 3314/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3332/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3333/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3334/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3335/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3357/2012. (XII. 5.) AB végzés, 3358/2012. (XII. 5.) AB végzés, 3107/2013. (V. 17.) AB határozat, 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, 3218/2013. (XII. 2.) AB végzés, 3232/2013. (XII. 21.) AB végzés, 3024/2014. (II. 11.) AB végzés, 3038/2014. (III. 13.) AB határozat, 3116/2014. (IV. 17.) AB végzés, 3314/2014. (XI. 21.) AB végzés, 3011/2015. (I. 12.) AB végzés, 3223/2015. (XI. 10.) AB végzés, 3259/2015. (XII. 22.) AB végzés, 3002/2016. (I. 15.) AB végzés, 3110/2016. (VI. 3.) AB végzés, 3198/2016. (X. 11.) AB végzés, 3243/2016. (XI. 28.) AB végzés, 3262/2016. (XII. 6.) AB végzés, 3269/2016. (XII. 20.) AB végzés;

Indítvány hivatkozása – indokolás kitér rá:

- **formálisan:** 3024/2015. (II. 9.) AB határozat, 3072/2015. (IV. 23.) AB határozat,
- **tartalmilag:** 5/2013. (II. 21.) AB határozat, 3066/2013. (II. 28.) AB végzés, 6/2013. (III. 1.) AB

határozat, 3073/2013. (III. 14.) AB végzés, 3160/2013. (VII. 24.) AB végzés, 3161/2013. (VII. 24.) AB végzés, 3162/2013. (VII. 24.) AB végzés, 26/2013. (X. 4.) AB határozat, 3241/2013. (XII. 21.) AB végzés, 3089/2014. (IV. 1.) AB végzés, 3184/2014. (VI. 27.) AB végzés, 3065/2015. (IV. 10.) AB végzés, 3074/2015. (IV. 23.) AB végzés, 3081/2015. (V. 8.) AB határozat, 3080/2016. (IV. 18.) AB végzés, 3090/2016. (V. 12.) AB határozat, 3127/2016. (VI. 21.) AB végzés, 3181/2016. (X. 4.) AB végzés, 3218/2016. (XI. 14.) AB végzés, 3220/2016. (XI. 14.) AB végzés;

Indítvány nem hivatkozása, indokolás kitér rá:

- **formálisan:** 45/2012. (XII. 29.) AB határozat, 31/2013. (X. 28.) AB határozat, 17/2014. (V. 30.) AB határozat, 16/2015. (VI. 5.) AB határozat, 22/2015. (VI. 18.) AB határozat, 3038/2016. (III. 3.) AB határozat, 3089/2016. (V. 12.) AB határozat, 1/2017. (I. 17.) AB határozat,
- **tartalmilag:** 33/2012. (VII. 7.) AB határozat, 21/2013. (VII. 19.) AB határozat, 27/2013. (X. 9.) AB határozat, 21/2014. (VII. 15.) AB határozat, 29/2014. (IX. 30.) AB határozat, 34/2014. (XI. 14.) AB határozat, 35/2014. (XII. 18.) AB határozat, 3056/2015. (III. 31.) AB határozat, 3100/2015. (V. 26.) AB határozat, 17/2015. (VI. 5.) AB határozat, 3109/2015. (VI. 9.) AB végzés, 26/2015. (VII. 21.) AB határozat, 3236/2015. (XII. 8.) AB határozat, 8/2016. (IV. 6.) AB határozat, 3114/2016. (VI. 10.) AB határozat, 22/2016. (XII. 5.) AB határozat,

Indítvány nem hivatkozása, indokolás nem tér ki rá, csak párhuzamos indokolás, különvélemény:

- **formálisan:** 32/2012. (VII. 4.) AB határozat, 3046/2013. (II. 28.) AB határozat, 3023/2015. (II. 9.) AB határozat,
- **tartalmilag:** 3062/2012. (VII. 26.) AB határozat, 43/2012. (XII. 20.) AB határozat, 1/2013. (I. 7.) AB határozat, 4/2013. (II. 21.) AB határozat, 13/2013. (VI. 17.) AB határozathoz, 28/2013. (X. 9.) AB határozat, 34/2013. (XI. 22.) AB határozat, 2/2014. (I. 21.) AB határozat, 14/2014. (V. 13.) AB határozat, 6/2015. (II. 25.) AB határozat, 3073/2015. (IV. 23.) AB határozat, 3230/2016. (XI. 18.) AB határozat.

Jegyzetek

* 2017-ben öt éve hatályos Magyarország Alaptörvénye, amely már kellő távlatot jelent az új alkotmány jogrendszerre gyakorolt hatásának felmérésére. Ezért a Közjogi Szemle 10. évfolyamában rendre közzéteszünk olyan kutatási eredményeket, amelyek a hatályosulás tapasztalatait tárják az olvasók elé. [A szerk.]

1 Vö. Fekete Balázs: Megjegyzések a Nemzeti Hitvallásról. In: Il me semblait que j'étais moi-même ce dont parlait l'ouvrage. Liber Amicorum Endre Ferenczy (szerk. Boóc Ádám – Fekete Balázs). Patrocínium, Budapest 2012. 76–85. o.

2 L. pl. Kis János: Alkotmányozás: mi végre? II. Az alkotmány identitásának kérdőjelei. Élet és Irodalom 2011. április 1.; Tóth Gábor Attila: Az új alkotmány preambuluma: előszó vagy seregszemle. <http://szuveren.hu/jog/az-uj-alkotmany-preambuluma-eloszo-vagy-seregszemle> (2017.02.16); Ungváry Krisztián: 1944 megítélése a Fidesz-alkotmányban. http://index.hu/velemeny/jegyzet/2011/04/15/1944_megitelese_a_fidesz_kdnp-alkotmanyban/ (2017.02.16); Pócsa Kálmán: Történelem és preambulom. Néhány megjegyzés Ungváry Krisztián írásá-

hoz. http://index.hu/velemeny/2011/04/19/tortenelem_es_preambulum/ (2017.02.16).

3 Jó példák lehetnek Horkay-Hörcher Ferenc és Majtényi Balázs tanulmányai, mint a Nemzeti Hitvallás kapcsán vallott eltérő álláspontok színvonalas és tudományos értékű kifejtései. Horkay-Hörcher Ferenc: A nemzeti hitvallásról. In: Alkotmányozás Magyarországon és más-hol (szerk. Jakab András – Körösnégyi András). MTA-PTI – Új Mandátum, Budapest 2012. 287–309. o. és Majtényi Balázs: Alaptörvény a nemzet akaratából. *Állam- és Jogtudomány* 2014. 1. sz. 77–96. o.

- 4 A részletes bemutatáshoz I. Rédecouvrir la Préambule de la Constitution. Rapport de comité présidé par Simone Veil. Décembre, 2008. (2017.02.16) <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapportspublics/084000758.pdf>
- 5 A részletes elemzést I. Fekete Balázs: Az európai alkotmánypreambulumból. Budapest 2016. 61–63 és 136–155. o. (kézirat)
- 6 E csoportban a leghosszabb a horvát alkotmánypreambulumból 697 szó, és az átlaghosszúság 228 szó.
- 7 Egy példa a lengyel alkotmánypreambulumból: „hálás szívvel őseinknek; munkájukért, a függetlenség eléréséért nagy áldozatokkal folytatott küzdelmükért” (forrás: Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban (szerk. Trócsányi László – Badó Attila). KJK-Kerszöv, Budapest 2005. 523. o.) és az észtből „rendíthetetlen hittel és a tántoríthatatlan akarattal az államiság megőrzése és fejlesztése iránt” (forrás: Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban (szerk. Trócsányi László – Badó Attila). KJK-Kerszöv, Budapest 2005. 321. o.)
- 8 Ez akár az adott állam premodern történelmének megidézését is jelentheti, mint például a szlovák alkotmánypreambulumban, mely Cirill és Metód szellemi hagyatékára illetve a Nagy-morva Birodalom örökségére hivatkozik. Forrás: Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban (szerk. Trócsányi László – Badó Attila). KJK-Kerszöv, Budapest 2005. 1001. o.
- 9 L. pl. a cseh alkotmánypreambulumból: „hűen a Cseh Korona Országai ősi államiság és a csehszlovák államiság valamennyi jó hagyományához, [...]” Forrás: Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban (szerk. Trócsányi László – Badó Attila). KJK-Kerszöv, Budapest 2005. 219. o.
- 10 L. pl. a Nemzeti Hitvallás vonatkozó részét.
- 11 Vö. Robert M. Cover: The Supreme Court 1982 Term, Foreword: Nomos and Narrative. *Harvard Law Review* 1983–1984. 4. sz. 4–68. o.
- 12 Ryszard Piotrowski: A lengyel alkotmány preambuluma az Alkotmánybíróság gyakorlatában. In: *Preambulum az alkotmányokban* (szerk. Lamm Vanda – Majtényi Balázs – Pap András László). Complex, Budapest 2011. 105. o.
- 13 Piotrowski: i. m. 102–103. o.
- 14 ase No. III-4/A-5/95. 30/09/94.
- 15 ase No. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03 13 december 2004.
- 16 Piotrowski: i. m. 102–103.
- 17 Kristine Jarínovska: The preamble of the statsverme: the new approach to constitutional selfrestraint. *Acta Juridica Hungarica* 2014. 4. sz. 351–366. o.
- 18 Jelenleg 78 olyan ügy van, ahol az indokolás valamely részében megjelenik a Nemzeti Hitvallás egy-egy tétele, illetve 22 olyan ügy, ahol párhuzamos indokolásban vagy különvéleményben (is) történik rá utalás
- 19 3103/2012. (VII. 26.) AB végzés, 3238/2012. (IX. 28.) AB végzés, 3258/2012. (IX. 28.) AB végzés, 3259/2012. (IX. 28.) AB végzés, 3276/2012. (X. 12.) AB végzés, 3314/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3332/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3333/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3334/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3335/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3358/2012. (XII. 5.) AB végzés, 3357/2012. (XII. 5.) AB végzés, 3218/2013. (XII. 2.) AB végzés, 3232/2013. (XII. 21.) AB végzés, 3024/2014. (II. 11.) AB végzés 3116/2014. (IV. 17.) AB végzés, 3314/2014. (XI. 21.) AB végzés, 3011/2015. (I. 12.) AB végzés 3223/2015. (XI. 10.) AB végzés, 3259/2015. (XII. 22.) AB végzés, 3002/2016. (I. 15.) AB végzés, 3110/2016. (VI. 3.) AB végzés, 3198/2016. (X. 11.) AB végzés, 3243/2016. (XI. 28.) AB végzés, 3262/2016. (XII. 6.) AB végzés, 3269/2016. (XII. 20.) AB végzés.
- 20 Indokolás [8]–[9]
- 21 3073/2013. (III. 14.) AB végzés, Indokolás [3]
- 22 3160/2013. (VII. 24.) AB végzés, Indokolás [20] (illetve azzal megegyezően 3161/2013. (VII. 24.) AB végzés, 3162/2013. (VII. 24.) AB végzés), 3241/2013. (XII. 21.) AB végzés, Indokolás [10], 3089/2014. (IV. 1.) AB végzés, Indokolás [26], 3184/2014. (VI. 27.) AB végzés, Indokolás [5], 3065/2015. (IV. 10.) AB végzés, Indokolás [18], 3074/2015. (IV. 23.) AB végzés, Indokolás [22], 3080/2016. (IV. 18.) AB végzés, Indokolás [13], 3127/2016. (VI. 21.) AB végzés, Indokolás [7], 3218/2016. (XI. 14.) AB végzés, Indokolás [14], 3220/2016. (XI. 14.) AB végzés, Indokolás [9]
- 23 3241/2013. (XII. 21.) AB végzés, Indokolás [10], 3089/2014. (IV. 1.) AB végzés, Indokolás [26], 3080/2016. (IV. 18.) AB végzés, Indokolás [13]
- 24 3220/2016. (XI. 14.) AB végzés, Indokolás [9].
- 25 3181/2016. (X. 4.) AB végzés, Indokolás [22].
- 26 2012. január 1. és 2016. december 31. között 2313 indítvány érkezett az Alkotmánybíróság honlapján elérhető statisztikai adatlapok szerint, ez a szám nem tartalmaz mintegy 100 de-vizahiteles, illetve 40 bírósági végrehajtói kamara típusú ügyet (<http://alkotmanybirosag.hu/dokumentumok/statisztika/2016>).
- 27 A Nemzeti Hitvallás gyakorlatilag csak alkotmányjogi panaszindítványokban szerepel, a több indítványt jegyző köztársasági elnök, illetve alapvető jogok biztosa egyáltalán nem hivatkozik rá, bírói kezdeményezésben is csak egyszer szerepel [lásd 16/2013. (VI. 20.) AB határozat].
- 28 3103/2012. (VII. 26.) AB végzés, 3238/2012. (IX. 28.) AB végzés, 3258/2012. (IX. 28.) AB végzés, 3314/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3358/2012. (XII. 5.) AB végzés, 3357/2012. (XII. 5.) AB végzés, 3073/2013. (III. 14.) AB végzés, 3160/2013. (VII. 24.) AB végzés, 3241/2013. (XII. 21.) AB végzés, 3065/2015. (IV. 10.) AB végzés, 3074/2015. (IV. 23.) AB végzés, 3223/2015. (XI. 10.) AB végzés, 3198/2016. (X. 11.) AB végzés, 3218/2016. (XI. 14.) AB végzés, 3220/2016. (XI. 14.) AB végzés, 3262/2016. (XII. 6.) AB végzés.
- 29 3358/2012. (XII. 5.) AB végzés, Indítvány 8. o.
- 30 3241/2013. (XII. 21.) AB végzés, indítvány 7. o.
- 31 3218/2016. (XI. 14.) AB végzés, indítvány 7. o., 3065/2015. (IV. 10.) AB végzés, indítvány 4. o., 3074/2015. (IV. 23.) AB végzés, indítvány 3. o.
- 32 3115/2012. (VII. 26.) AB végzés, 3314/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3358/2012. (XII. 5.) AB végzés, 3357/2012. (XII. 5.) AB végzés, 3073/2013. (III. 14.) AB végzés, 3218/2013. (XII. 2.) AB végzés, 3089/2014. (IV. 1.) AB végzés, 3259/2015. (XII. 22.) AB végzés, 3080/2016. (IV. 18.) AB végzés, 3198/2016. (X. 11.) AB végzés, 3218/2016. (XI. 14.) AB végzés, 3220/2016. (XI. 14.) AB végzés, 3262/2016. (XII. 6.) AB végzés.
- 33 3218/2016. (XI. 2.) AB végzés, Indokolás [4].
- 34 3080/2016. (IV. 18.) AB végzés, indítvány 22–25. o.
- 35 3218/2016. (XI. 14.) AB végzés, indítvány 7. o.
- 36 3220/2016. (XI. 14.) AB végzés, indítvány 8. o.
- 37 Indokolás [32]–[33].
- 38 3115/2012. (VII. 26.) AB végzés, 3314/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3184/2014. (VI. 27.) AB végzés, 3223/2015. (XI. 10.) AB végzés, 3198/2016. (X. 11.) AB végzés.
- 39 3184/2014. (VI. 27.) AB végzés, indítvány 5. o.
- 40 3223/2015. (XI. 10.) AB végzés, indítvány 5–6., 12., 15–16. o.
- 41 3232/2013. (XII. 21.) AB végzés, 3116/2014. (IV. 17.) AB végzés, 3184/2014. (VI. 27.) AB végzés, 3110/2016. (VI. 3.) AB végzés, 3127/2016. (VI. 21.) AB végzés, 3243/2016. (XI. 28.) AB végzés.
- 42 Indítvány 13. o.
- 43 Indítvány 8. o.
- 44 3332/2012. (XI. 12.) AB végzés, 3109/2015. (VI. 9.) AB végzés, 3223/2015. (XI. 10.) AB végzés.
- 45 Indokolás [30]–[31].
- 46 3223/2015. (XI. 10.) AB végzés, indítvány 15. o.
- 47 3238/2012. (IX. 28.) AB végzés, 3024/2014. (II. 11.) AB végzés, 3011/2015. (I. 12.) AB végzés.
- 48 3276/2012. (X. 12.) AB végzés, Indokolás [3].
- 49 3066/2013. (II. 28.) AB végzés, Indokolás [7].
- 50 3314/2014. (XI. 21.) AB végzés, indítvány 4. o.
- 51 5/2013. (II. 21.) AB határozat, Indokolás [11], 6/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [22], 3107/2013. (V. 17.) AB határozat, Indokolás [17], 26/2013. (X. 4.) AB határozat, Indokolás [17], 3038/2014. (III. 13.) AB határozat, Indokolás [3], 3090/2016. (V. 12.) AB határozat, Indokolás [6].
- 52 33/2012. (VII. 7.) AB határozat, Indokolás [74]. Ebben a döntésben mondta ki először a testület, hogy az R) cikk (3) bekezdése nem önmagában a történeti számára, az Alkotmányban szereplő ténylegesen fennálló, illetőleg ilyen veszélyt magába foglaló »alkotmányossági deficit jelzésére.« [Holló András alkotmánybíró párhuzamos indokolása, 6/2011. (VII. 13.) AB határozat, ABH 2011, 290, 329–329.]
- 53 Uo., Indokolás [114].
- 54 Uo., Indokolás [144].
- 55 45/2012. (XII. 29.) AB határozat, Indokolás [81].
- 56 Uo., Indokolás [268].
- 57 Uo., Indokolás [196].
- 58 Uo., Indokolás [230]. »A szignalizációs alkotmányvédelem az Alkotmánybíróság normatív hatáskörén túli figyelemfelhívás az alkotmányozó hatalom számára, az Alkotmányban szereplő ténylegesen fennálló, illetőleg ilyen veszélyt magába foglaló »alkotmányossági deficit jelzésére.« [Holló András alkotmánybíró párhuzamos indokolása, 6/2011. (VII. 13.) AB határozat, ABH 2011, 290, 329–329.]
- 59 6/2013. (III. 1.) AB határozat.
- 60 Indokolás [122], [141].
- 61 Uo., Indokolás [256].
- 62 21/2013. (VII. 19.) AB határozat.
- 63 Indokolás [32]–[33].
- 64 Indokolás [29].
- 65 Indokolás [79], [81].
- 66 Indokolás [35].
- 67 Indokolás [11].
- 68 Indokolás [43].
- 69 27/2013. (X. 9.) AB határozat.
- 70 Indokolás [22]–[23].
- 71 Uo., Indokolás [55]–[58].
- 72 21/2014. (VII. 15.) AB határozat.
- 73 Indokolás [37], [56].
- 74 Indokolás [48].
- 75 A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói-kölcsön-szerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatban egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény elleni bírói kezdeményezést elbíráló 34/2014. (XI. 14.) AB határozat.
- 76 Indokolás [51].
- 77 3100/2015. (V. 26.) AB határozat, Indokolás [136].
- 78 17/2015. (VI. 5.) AB határozat, Indokolás [87], lásd továbbá 17/2014. (V. 30.) AB határozat, Indokolás [22], 3114/2016. (VI. 10.) AB határozat, Indokolás [43]. Ezzel ellentétes véleményre helyezkedik Varga Zs. András alkotmánybíró a 3023/2016. (II. 23.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolásában, ahol szembeállítja a régi gyakorlatot és a Nemzeti Hitvallásban nevesített igazságosság fogalmát, Indokolás [47].
- 79 3236/2015. (XII. 8.) AB határozat.
- 80 Indokolás [20].
- 81 16/2015. (VI. 5.) AB határozat.
- 82 Indokolás [88].
- 83 Indokolás [146].
- 84 17/2014. (V. 30.) AB határozat, Indokolás [21].
- 85 3038/2016. (III. 3.) AB határozat, Indokolás [26].
- 86 1/2017. (I. 17.) AB határozat, Indokolás [16].
- 87 Indokolás [54], [64].
- 88 Indokolás [89].
- 89 3230/2016. (XI. 18.) AB határozat.
- 90 Az indítványozó mindkettőre hivatkozott.

- 91 Indokolás [27]–[29], [31].
- 92 32/2012. (VII. 4.) AB határozat, Indokolás [86], 3046/2013. (II. 28.) AB határozat, Indokolás [38], [75], 3023/2015. (II. 9.) AB határozat, Indokolás [46].
- 93 Ilyen a 3062/2012. (VII. 26.) AB határozat, Indokolás [195].
- 94 14/2014. (V. 13.) AB határozat, Indokolás [64].
- 95 43/2012. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [110].
- 96 1/2013. (I. 7.) AB határozat, Indokolás [153], [170].
- 97 4/2013. (II. 21.) AB határozat, Indokolás [101], [116], [126].
- 98 13/2013. (VI. 17.) AB határozathoz, Indokolás [191]–[194].
- 99 28/2013. (X. 9.) AB határozat.
- 100 Indokolás [42]–[45].
- 101 34/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [83].
- 102 2/2014. (I. 21.) AB határozat, Indokolás [73].
- 103 Indokolás [83].
- 104 Indokolás [43].
- 105 6/2015. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [70].
- 106 3073/2015. (IV. 23.) AB határozathoz, Indokolás [72], [90]–[91], [96].
- 107 Vörös Imre: Preambulumot az alkotmányhoz – de milyen? In: Preambulum az alkotmányokban (szerk. Lamm Vanda – Majtényi Balázs – Pap András László). Complex, Budapest 2011. kül. 23–25. o.
- 108 L. részletesen Varga Csaba: A preambulomok problémája és a jogalkotási gyakorlat. In: Varga Csaba: A jog mint logika, rendszer és technika. Budapest 2000. 176–177. o.
- 109 Vö. Lawrence B. *Solum: On the Indeterminacy Crisis: Critiquing Critical Dogma. University of Chicago Law Review* 1987. 462–503. o.
- 110 A történeti alkotmány és vívmányainak kérdéséhez I. Varga Zs. András: Történeti alkotmányunk vívmányai az Alaptörvény kögens rendelkezéseiben. *Iustum Aequum Salutare* 2016. 4. sz. 83–89. o.; Vörös Imre: Történeti alkotmány az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Közjogi Szemle* 2016. 4. sz. 44–57. o. és Zászkaliczky Márton: Eszmetörténeti szempontok a történeti alkotmányosság közép- és kora újkori magyarországi történetéhez. *Közjogi Szemle* 2015. 3. sz. 14–25. o. továbbá Sente Zoltán: A historizáló alkotmányozás problémái – a történeti alkotmány és a Szent Korona az új Alaptörvényben. *Közjogi Szemle* 2011. 3. sz. 1–13. o.

CSATLÓS ERZSÉBET

adjunktus (SZTE ÁJTK)

AZ EU HATÁSA A KONZULI IGAZGATÁSRA¹

A konzuli igazgatás hagyományosan az állam külkapcsolati tevékenységéhez, külpolitikájához erősen kötődő közigazgatási terület, és mint ilyen, a nemzeti szuverenitás egyik alapköve. Az Európai Unió (EU) hatása azonban egyre inkább érződik ezen a területen is: többek az egyes szakpolitikák kapcsán felmerült feladatok, másrészt szervezeti változások nyomán. A legutóbbi változás az uniós polgársághoz kapcsolódó jogosítvány, a képvisellel nem rendelkező uniós polgárok harmadik államokban való konzuli védelmét célzó irányelvi rendelkezésekben öltött testet, és a korábbi-nál jelentősebb mértékben gyakorol anyagi, eljárásjogi és szervezeti hatást a nemzeti konzuli igazgatásra.

1. A KONZULI IGAZGATÁS RENDSZERTANI HELYE ÉS SAJÁTOSSÁGAI

A nemzetközi kapcsolatok politikai, gazdasági és társadalmi kapcsolatok összessége, amelyeknek, ha nem is kizárólagos, ámbr kétségtelen főszereplői az államok. A *külkapcsolati tevékenység* az állami szerveknek a más államokkal kialakított olyan politikai, gazdasági, kereskedelmi, kulturális és tudományos kapcsolatrendszer, amelyben az állami szervek feladata elsősorban az, hogy – a külpolitikai elvekkel és célokkal összhangban – tevékenységükkel gondoskodjanak az állam feladatainak, érdekeinek érvényesítéséről. A külkapcsolatokat a *külpolitika* mozgatja, amely az állam belpolitikája által meghatározott alapvető érdekeket kifejező elvek és célok összessége. A független államok alapvető

ismérve a külkapcsolatok szabad alakításának joga, amely gyakorlatilag az államiság kezdete óta az állami feladatok köréhez tartozik. A külpolitika mint cél megvalósítása érdekében a többi szakigazgatási ágazatra jellemző *hatósági tevékenység jellemzően háttérbe szorul*.² Ez alól a külképviseltek konzuli feladatai jelentenek kivételt. Ennek alapkonceptiója az, hogy a magyar állampolgárnak külföldön is biztosítani kell a közigazgatási hatósági eljárás megindításának lehetőségét, illetve okiratok beszerzését, továbbá azt, hogy saját államuk oltalmazó szerepét külföldön se veszítsék el.³ A külképviseltek összetett jogi környezetben, a magyar közigazgatás kinyújtott karjaként működnek, egy részük pedig a *konzuli igazgatás* területét alkotja, amely elsősorban a fogadó állam területén tartózkodó állampolgárok érdekében végzett komplex tevékenységre összpontosul. Ez önálló, valamint közvetítő hatósági tevékenységet, közjegyzői valamint okirat-felülhitelesítési és érdekvédelmi feladatok ellátását öleli fel.⁴ Ezek a feladatok az állam személyi felségjogaival független össze, amelyek a személyek mozgását követően, a területi felségjogra épülő modern államokban is fennmaradtak,⁵ és a határon túl felmerülő közigazgatási ügyek intézésére a konzuli tisztviselőt vették igénybe.⁶ A külügyi igazgatás és tevékenység alapelvei alapvetően ugyanazok, amelyek a hatósági eljárások során is mozgatórúgóként működnek: törvényesség, demokrácia, törvény előtti egyenlőség, az ügyféli jogok védelme, gyorsaság, egyszerűség és költséghatékonyság, valamint a humanizmus, különösen a gyermeki érde-